

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาผลการดำเนินโครงการสวัสดิการหนังสือ 3 เล่มในบ้าน

The implementation of three books welfare project in the house

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฮารีซอล ขุนอินคีรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรินฎา ปุติ

สนับสนุนโดย

- แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.
- ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้วัฒนธรรมการอ่าน เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะเด็กปฐมวัย (ศจวอ.)

ความสำคัญและที่มาของโครงการวิจัย

ข้อมูลที่น่าเป็นห่วงของเด็กปฐมวัยในสถานการณ์โควิด - 19 โดยเฉพาะการที่เด็กเข้าถึงสื่อจอ สื่อออนไลน์ได้ง่ายขึ้น ส่งผลกระทบต่อที่สำคัญ เช่น ปัญหาพัฒนาการด้านภาษา ทำให้เด็กพูดช้า สื่อสารไม่ได้ , ปัญหาพฤติกรรม เช่น มีภาวะก้าวร้าว อารมณ์รุนแรง ขาดสมาธิ พัฒนาการถดถอย (Learning Loss) ทั้งทักษะการเรียนรู้และทักษะทางสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้น นอกจากเกิดจากมาตรการปิดสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแล้ว ยังเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจของพ่อแม่ผู้ปกครองต่อการใช้สื่อจอ และการขาดสื่อและกระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพ พัฒนาการ และสมองของเด็กให้เติบโตสมวัย

จากการพิจารณาศึกษาและจัดทำรายงานข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาและขยายสื่อดีสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยคณะทำงานเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ในเด็กและเยาวชน ในคณะกรรมการพัฒนาสังคม และกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมี มติ ครม.รับทราบและเห็นชอบ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2564 ต่อข้อเสนอของการนโยบายส่งเสริมการอ่านที่ชัดเจน คือ

- การจัดให้มีสวัสดิการหนังสือเพื่อเด็กแรกเกิด และ / หรือ หนังสือหมูนเวียน ทุกครั้งของการฉีดวัคซีนให้เด็ก

- การขยายพื้นที่การอ่านเพื่อการเรียนรู้ อาทิ การจัดตั้งธนาคารหนังสือ การเปิดพื้นที่ธนาคารหนังสือออนไลน์เพื่อเด็กปฐมวัย

หลังจากนั้น คณะกรรมการฯ ได้นำส่งหนังสือเรียนนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี จนนามาสู่การดำเนินการจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฉบับที่ นร 0404/1047 ลงวันที่ 23 มกราคม 2566 เรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบาย การจัดสวัสดิการหนังสือเพื่อเด็กปฐมวัย มีคำสั่งให้ส่งเรื่องให้กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการกระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงมหาดไทย พิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ต่อมา อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ดำเนินการส่งจดหมายถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบาย “สวัสดิการหนังสือเพื่อเด็กปฐมวัย : หนังสือ 3 เล่มในบ้าน สร้างพลเมืองเด็ก” เป็นวาระเร่งด่วน ที่ทุกกระทรวงและทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปปฏิบัติเพื่อร่วมแก้ไขวิกฤตเด็กปฐมวัย

แต่จากการจัดประชุมติดตามผลโดยคณะทำงาน ฯ ในคณะกรรมการฯ พบว่า ยังขาดการขับเคลื่อนที่สร้างการเปลี่ยนแปลง และยังไม่สามารถใช้หนังสือและกิจกรรมการอ่านรับมือกับวิกฤตการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ที่ไม่เพียงกระทบกับสุขภาพของประชาชน แต่ยังสร้างปัญหาต่อการพัฒนาเด็ก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของประเทศในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัวภายหลังได้รับหนังสือโครงการสวัสดิการหนังสือ 3 เล่มในบ้าน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัวโครงการสวัสดิการหนังสือ 3 เล่มในบ้าน

ขอบเขตการวิจัย

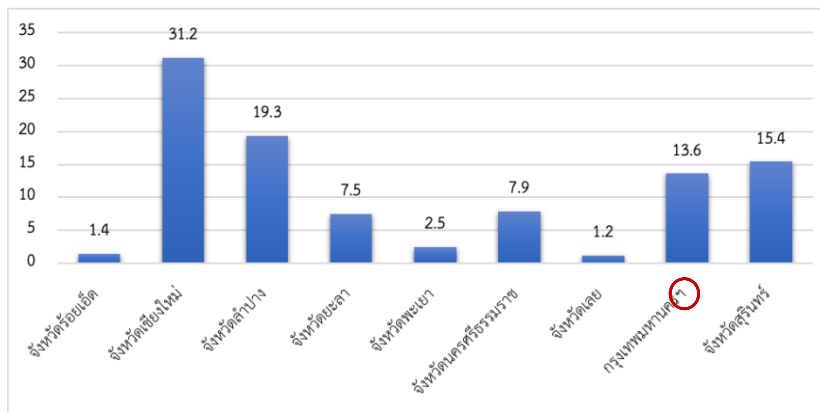
การศึกษาการดำเนินโครงการสวัสดิการหนังสือ 3 เล่มในบ้าน มีเป้าหมายเพื่อศึกษาสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัวและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือ เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างความร่วมมือของชุมชน การศึกษารั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามจาก 738 ครอบครัว การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินงานเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีศูนย์ประสานงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีองค์กรเชี่ยวชาญในการฝึกอบรมปฏิบัติการขยายเครือข่ายสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ด้วยการพัฒนาแกนนำนักสื่อสารสุขภาวะด้านการส่งเสริมการอ่าน และกำหนดเกณฑ์การสนับสนุนร่วมรณรงค์สวัสดิการหนังสือ (หนังสือ 3 เล่ม) แก่ครอบครัว ดังนี้

1. การขอสนับสนุนสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม เป็นไปเพื่อการติดตามข้อมูลการใช้หนังสือในการพัฒนาเด็กปฐมวัยของพื้นที่ เพื่อการศึกษา / วิจัย โดยมีแบบฟอร์มจากทางแผนงานฯ การอ่าน ที่มีความจำเป็นต้องส่งคืนข้อมูล
2. เป็นครอบครัวที่ฐานะยากจน ไม่มีรายได้เพียงพอในการซื้อหนังสือ
3. ไม่มีหนังสือสำหรับเด็กในครอบครัว
4. ครอบครัวที่มีคุณแม่ตั้งครรภ์ หรือเด็กอายุไม่เกิน 6 ปี
5. ผู้ปกครองมีความตั้งใจว่า หากได้รับหนังสือนิทานไปแล้ว จะอ่านหนังสือให้ลูกฟังทุกวัน
6. ยินดีให้มีการติดตามประเมินผลก่อนและหลังการใช้หนังสือ
7. มีข้อตกลงร่วม สร้างโอกาสให้ชุมชน อปท. ฯลฯ สนับสนุนเป็นนโยบาย เพื่อความต่อเนื่อง

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 0-6 ปี ในครอบครัวที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม ใน 4 ภูมิภาค 9 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ (1) ภาคเหนือ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดลำปาง (2) ภาคอีสาน 3 จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเลย และ จังหวัดสุรินทร์ (3) ภาคกลาง 1 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานครฯ และ (4) ภาคใต้ 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ จังหวัดยะลา จากแบบสอบถาม 738 ชุด ได้รับกลับคืน 100 % มีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 642 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.99

ผลการดำเนินงานวิจัย

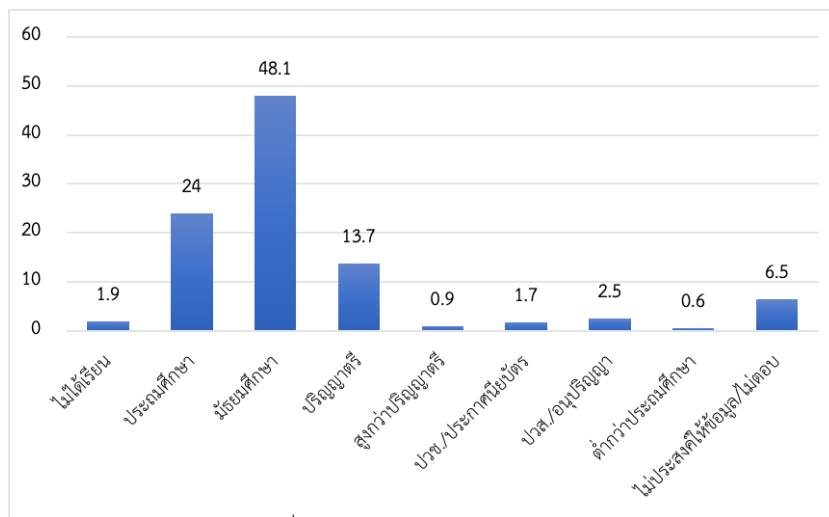
ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 0 - 6 ปี ในครอบครัวที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม ใน 4 ภูมิภาค 9 จังหวัดของประเทศไทย มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 642 ครอบครัว พบว่า พื้นที่ที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่มมากที่สุด คือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมาคือ จังหวัดลำปาง จำนวน 124 ครอบครัว (ร้อยละ 19.3) จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 99 ครอบครัว (ร้อยละ 15.4) กรุงเทพมหานคร จำนวน 87 ครอบครัว (ร้อยละ 13.6) จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน

ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม จำแนกตามจังหวัด

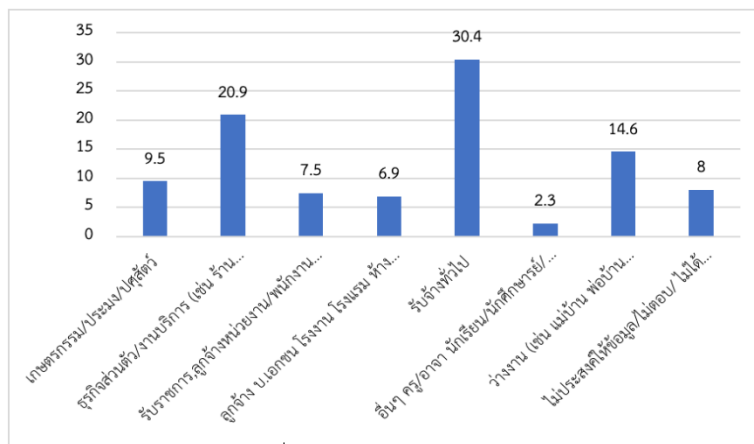
51 ครอบครัว (ร้อยละ 7.9) จังหวัดยะลา จำนวน 48 ครอบครัว (ร้อยละ 7.5) จังหวัดพะเยา จำนวน 16 ครอบครัว (ร้อยละ 2.5) จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 9 ครอบครัว (ร้อยละ 1.4) และจังหวัดเลย จำนวน 8 ครอบครัว (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ

ด้านระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษามากที่สุด จำนวน 39 คน (ร้อยละ 48.1) รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา จำนวน 154 คน (ร้อยละ 24.0) ปริญญาตรี จำนวน 88 คน (ร้อยละ 13.7) ปวส./อนุปริญญา จำนวน 16 คน (ร้อยละ 2.5) ปวช./ประกาศนียบัตร จำนวน 11 คน (ร้อยละ 1.7) ไม่ได้เรียน จำนวน 12 คน (ร้อยละ 1.9) สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน (ร้อยละ 0.9) ต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 4 คน (ร้อยละ 0.6) ตามลำดับ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ประสงค์ให้ข้อมูลหรือไม่ตอบ จำนวน 42 คน (ร้อยละ 6.5)

ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม จำแนกตามระดับการศึกษา

ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (อาทิ รับจ้างทั่วไปรายวัน รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างเลี้ยงเด็ก รับจ้างทาสีบ้าน) มากที่สุด จำนวน 195 คน (ร้อยละ 30.4) รองลงมาคือ ประกอบอาชีพธุรกิจ

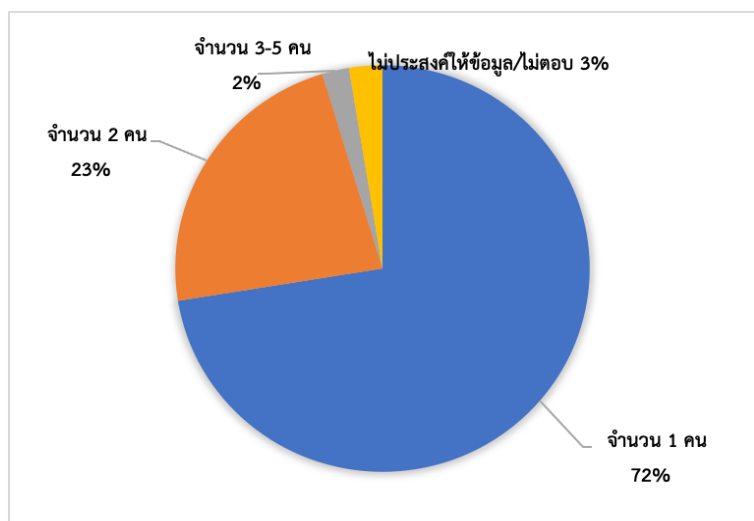

ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม จำแนกตามอาชีพ

ส่วนตัว หรืองานบริการ (อาทิ ร้านขายของชำ ร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ ค้าขาย/หาบเร่/แผงลอย ร้านเสริมสวย ร้านซักรีด มอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นต้น) จำนวน 134 คน (ร้อยละ 20.9) ว่างงาน (เช่น แม่บ้าน พ่อบ้าน ข้าราชการเกษียณ) จำนวน 94 คน (ร้อยละ 14.6) เกษตรกรรม/ประมง/ปศุสัตว์ จำนวน 61 คน (ร้อยละ 9.5) ลูกจ้างบริษัทเอกชน โรงงาน โรงแรม ห้างร้าน จำนวน 44 คน (ร้อยละ 6.9) รับราชการ/พนักงาน/ลูกจ้างหน่วยงาน

ภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 48 คน (ร้อยละ 7.5) ผู้ประกอบอาชีพเป็นครู/อาจารย์/กลุ่มนักเรียน/นักศึกษาและกลุ่มอาชีพหมอ/พยาบาล/พนักงานโรงพยาบาล จำนวน 15 คน (ร้อยละ 2.3) ตามลำดับ ทั้งนี้มีผู้ที่ไม่ประสงค์ให้ข้อมูลหรือไม่ตอบ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 8

จำนวนเด็กที่มีอายุ 0-6 ปีในครอบครัว จากการศึกษา พบว่า จำนวนครอบครัวที่มีเด็กอายุ 0-6 ปี จำนวน 1 คน มากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 466 ครอบครัว (ร้อยละ 72.6) รองลงมาครอบครัวมีเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี

ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม จำแนกตามจำนวนเด็กที่มีอายุ 0-6 ปีในครอบครัว

จำนวน 2 คน จำนวน 147 ครอบครัว (ร้อยละ 22.9) ครอบครัวมีเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี จำนวน 3 คน จำนวน 10 ครอบครัว (ร้อยละ 1.6) ครอบครัวมีเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี จำนวน 4 คน จำนวน 2 ครอบครัว (ร้อยละ 0.3) และครอบครัวมีเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี จำนวน 5 คน ใน 1 ครอบครัว (ร้อยละ 0.2) ตามลำดับ และมีผู้ที่ไม่ประสงค์ให้ข้อมูลหรือไม่ตอบ จำนวน 16 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 2.6

การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้หนังสือก่อนและภายหลังได้รับหนังสือ

การวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนและหลังได้รับหนังสือ พบว่า ครอบครัวที่ได้รับสวัสดิการหนังสือ 3 เล่ม มีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้หนังสือสูงขึ้น เมื่อเทียบกับก่อนได้รับหนังสือ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ เด็กและผู้ปกครองมีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้หนังสือที่ดีขึ้น โดยพบว่าผู้ปกครองและเด็กมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงหลังได้รับหนังสือ พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง อ่านหนังสือให้ลูกฟังทุกวันมากขึ้นจากค่าเฉลี่ยก่อนได้รับหนังสือ 0.45 หลังได้รับหนังสือมีค่าเฉลี่ย 0.91 พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลงไป เช่น พฤติกรรมของเด็กขณะฟังผู้ปกครองอ่าน โดยมีการจ้องมองไปที่หนังสือขณะที่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลอ่านให้ฟังมากขึ้น มีการซักถามขณะที่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลอ่านให้ฟังมากขึ้น รวมถึงเด็กรู้จักส่วนประกอบของหนังสือมากขึ้น และเกิดการทำกิจกรรมร่วมกันหลังการอ่านของครอบครัวและเด็ก (เช่น การพูดคุยถึงเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือ หรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ ท้ายเล่มหนังสือ) มากขึ้น นอกจากนี้ เด็กเกิดความเข้าใจในการป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากโควิด-19 เช่น รู้จักใส่หน้ากากอนามัย ล้างมือทุกครั้งก่อนกินอาหาร ฯลฯ มากขึ้น

นอกจากนี้ พฤติกรรมของเด็กที่สังเกตเห็นอย่างชัดเจนหลังจากการอ่านหนังสือให้ฟังของผู้ปกครองหรือผู้ดูแล พบว่า ส่วนใหญ่เด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ซึ่งเด็กมีพัฒนาการดีขึ้น มีความสนใจหนังสือมากขึ้น (รวมถึงรูปภาพ ตัวการ์ตูนในหนังสือ) มีความตั้งใจ และมีสมาธิมากขึ้น เด็กช่างสังเกต ช่างสงสัย ซักถามมากขึ้น มีจินตนาการ และรู้จักนำศัพท์ที่มีในหนังสือมาใช้ในการสนทนา รวมถึงเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวละครในหนังสือ เด็กมีความสุขสนุกสนาน ร่าเริง และมีความสุขกับการฟังและอ่านหนังสือมากขึ้น และเด็กนำเรื่องที่อ่านและฟังไปเล่าต่อให้คนอื่น ๆ รวมถึงนำสิ่งที่ได้จากการฟังไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัวและเด็กมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา การประกอบอาชีพของผู้ปกครองหรือผู้ดูแล โดยผู้ปกครองหรือผู้ดูแลที่มีระดับศึกษา หรือการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ระดับการศึกษาและการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัว ในขณะที่การมีจำนวนเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี ในครอบครัวนั้น ไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัว กล่าวคือ การมีจำนวนเด็กที่มีอายุ 0-6 ปี ในครอบครัวที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หนังสือของครอบครัว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดควรกำหนดนโยบายและงบประมาณให้มีการจัดสรรสวัสดิการหนังสือแก่ทุกครอบครัวที่มีบุตรตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ตามบันทึกข้อตกลงที่ประเทศไทยทำกับยูนิเซฟ (UNICEF) ครอบครัวเด็ก 0-3 ปี ควรมีหนังสือสำหรับเด็กในบ้านอย่างน้อย 3 เล่ม ในทุกระดับ ตั้งแต่อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และชุมชน
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแผนงานการส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กแรกเกิด - 6 ปี ในพื้นที่

3. หน่วยบริการสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) ศูนย์บริการสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครพัฒนาสังคม อาสาสมัครประจำครอบครัว ควรได้รับการเสริมศักยภาพด้านการให้บริการความรู้ในการใช้การอ่านเพื่อพัฒนาเด็กแก่มารดาที่ตั้งครรภ์และครอบครัวเด็กปฐมวัย

4. กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย พัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของบุคลากรที่มีภารกิจด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมถึง บุคลากรสาธารณสุข (เช่น อสม. อสส.) ครูพี่เลี้ยง ครูในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย บุคลากรทางการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน แกนนำชุมชน ผู้ปกครองของเด็ก และอื่น ๆ ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการใช้หนังสือเพื่อพัฒนาเด็กให้เหมาะสมตามช่วงวัย ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึง 6 ปี

5. สำนักงานสถิติแห่งชาติ ควรติดตามเก็บข้อมูลจำนวนหนังสือภาพในบ้านเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นตัวชี้วัดการประเมินติดตามผลการขับเคลื่อนงาน